

**СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТА МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ
ДЕТЕРМІНАНТИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ
ПРОТИ ТРУДОВИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І
ГРОМАДЯНИНА**

Ждан М.Д.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін і трудового права
імені професора О. І. Процевського
Харківського національного педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди*

Вивчення кримінально протиправної діяльності з моменту становлення людства і до сьогодні дозволяє беззаперечно стверджувати про те, що будь-яке кримінальне правопорушення є наслідком дії низки деструктивних чинників та факторів, які умовно можна диференціювати за різними рівнями державного управління. В сучасній криминології такі чинники та фактори інтегровані в механізм детермінації. Правильне визначення детермінаційного комплексу, яким зумовлюється певний вид кримінального правопорушення надає можливість обрати максимально ефективні, різнорівневі способи запобігання таким діям. Вказане також підтверджується тим, що будь-яка сучасна стратегія запобігання перед визначенням основних завдань та способів їх вирішення визначає низку поточних та прогнозованих загроз з урахуванням зовнішньополітичних та внутрішньополітичних умов, що свідчить про наявність детермінаційних груп, притаманних окремим видам кримінальних правопорушень. Не є виключенням і діяння, які посягають на нормальні трудові відносини.

У контексті обраної тематики дослідження необхідно зосередити увагу на переході до іншої професійної та вікової групи. Зміна соціального та матеріального становища має значний вплив на життєдіяльність особи та обрання нею відповідної поведінкової лінії. У зв'язку із цим можна відзначити, що кримінальні правопорушення проти трудових прав громадян умовно поділяються на дві категорії: ті, що вчиняються працедавцями із урахуванням наявності у них сукупності владних повноважень та ті, що не потребують наявності трудових відносин із потерпілими та вчиняються пересічними особами (наприклад, перешкоджання законній професійній діяльності журналістів).

Трудові колективи, а також окремі працівники також можуть відноситись до малих груп. Взаємовідносини у трудових колективах можуть мати різний характер, зокрема, такий, що спрямований на зміну режиму та колективних договорів, які передбачені працедавцем як обов'язкові для виконання. У зв'язку із цим може втрачатись соціальний контроль, що слугуватиме провокуючим чинником та як наслідок надасть поштовх для здійснення керівником суспільно небезпечного впливу на трудові відносини (шляхом, наприклад, грубого порушення законодавства про працю).

Отже, взаємовідносини у суспільстві та в малих соціальних групах, до яких можна віднести трудові колективи визначають зміст форми реалізації суспільно небезпечного умислу кримінального правопорушника в залежності від кінцевої мети та мотиву кримінального правопорушення (наприклад, в ч. 1 ст. 172 КК України такими мотивами, зокрема, передбачені особисті мотиви чи повідомлення працівником як викривачем про вчинення іншою особою корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції» тощо).

Психологічні детермінанти кримінальних правопорушень – це криміногенні деформації групової та індивідуальної свідомості у вигляді традицій, звичок, мотивацій, які суперечать ідеології і психології громадянського суспільства. До соціально-психологічних явищ, які породжують злочинність, належать пияцтво (половина всіх злочинів), користолобство (кожний другий злочин), паразитизм (кожен п'ятий злочин), безвідповідальність й розпущеність і т. н. Виділення детермінант соціально-психологічного характеру не означає, що лише вони породжують чи сприяють скоєнню злочинів. Соціально-психологічні детермінанти теж пов'язані з деформацією певних суспільних явищ – політичних, ідеологічних, економічних, управлінських та ін. Вони начебто опосередковуються на рівні соціальної психології, перетворюються в криміногенні детермінанти. Психологічні або індивідуально-психологічні особливості конкретної особи теж можуть проявлятися як детермінанти скоєння злочинів. Вони пов'язані зі ставленням людини до суспільства, держави, громадських обов'язків, оточуючих людей, до себе самого, до соціальних цінностей і виконуваних соціальних функцій. Психологічними детермінантами можуть виступати вікові особливості, такі негативні риси характеру, як егоїзм, егоцентризм, викривлені потреби, утилітарний, прагматичний підхід до соціальної діяльності, інколи, бурхливий психосексуальний розвиток (акселерація) на фоні відставання соціальної зрілості особи. Вказана вікова криза є об'єктивною, неминучою, вона протікає в більш чи менш вираженому конфлікті з оточуючими, з суспільними інтересами

[1, с. 13]. Психологічні детермінанти частіше мають місце під час вчинення кримінальних правопорушень проти безпеки виробництва, що зумовлено їх правовою природою, яка передбачає необережну форму вини. Остання, як відомо, включає такі форми як кримінально протиправна самовпевненість та кримінально протиправна недбалість, які є суто фізіологічними категоріями, зумовленими особливостями морально-психологічного розвитку та становлення особи. Нівелювання професійними обов'язками є свідченням незрілої системи цінностей та не сформованим уявленням про безпечну поведінку.

До основних властивостей, що спонукають осіб до вчинення досліджуваного виду кримінальних правопорушень, зараховують [2, с. 145–148]: 1) прогресуючі матеріальні потреби, прагнення бути заможною людиною, яка має гроші не тільки для задоволення повсякденних потреб, але й для створення певного «іміджу» – належності до вищих кіл суспільства; 2) переконаність у тому, що гроші – це найвища цінність у житті, та постійна потреба «робити гроші» стає основною, а інколи єдиною метою; 3) правовий і моральний нігілізм, тобто зневажання законів і норм моралі та прагнення досягти поставленої мети будь-якими, зокрема незаконними, а інколи й відверто злочинними методами; 4) нехтування як інтересами суспільства загалом, так і окремих людей, зневажання людей, які стоять нижче за своїми фінансовими можливостями; 5) схильність до ризику в службовій діяльності та в житті загалом, яка переростає в авантюризм (невраховання під час прийняття рішень явно наявних небезпечних обставин); 6) динамічність поведінки залежно від життєвих обставин (можливість їх зміни на прямо протилежні) [3].

Отже, до *соціокультурних та морально-психологічних факторів кримінальних правопорушень, які вчиняються у трудовій сфері необхідно віднести*: 1) несформовану систему цінностей, яка каталізує процес самоствердження за рахунок порушення конституційних прав громадян на працю та нормальні її умови; 2) відсутність правосвідомості та належного рівня відповідальності, достатніх для виконання покладених трудових обов'язків; 3) соціальна дезадаптація та дезорганізованість, які гальмують процес розвитку людини та її здатності бути членом трудового колективу; 4) відсутність трудової культури; 5) перехід до інших професійних груп, що ускладнило процес адаптації та призвело до несвідомого порушення правил трудової безпеки.

Література:

1. Костицький М.В. Психологічні фактори впливу на особу злочинця. Науково-інформаційний вісник. Право. 2014. № 10. С. 12-19

2. Веліканов С.В., Волобуєв А.Ф., Журавель В.А. Криміналістична профілактика економічних злочинів : науково-практичний посібник. Харків : Харків юридичний, 2006. 236 с

3. Бахновська І.П., Білоус І.М. Причини та умови скоєння службовими особами злочинів у сфері господарської діяльності. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2021/109.pdf

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-292-3-94>

ТИПОВІ ПОЗИТИВНІ СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ, ЯКІ МОЖУТЬ ВИНИКнути ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ АБО ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТУ ОСОБАМИ, ЯКІ КЕРУЮТЬ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ

Коломієць В.В.

аспірант

Донецького державного університету в внутрішніх справах

Процес досудового розслідування, не дивлячись на чітку регламентацію в кримінальному процесуальному законодавстві, є достатньо динамічною процедурою, яка потребує контролю та своєчасної ідентифікації ризиків та загроз, які можуть його дестабілізувати. У цьому контексті актуалізується проблема побудови оптимального алгоритму процесу пізнання, достатнього для зібрання доказів, які можуть свідчити про наявність або відсутність у діях особи складу кримінального правопорушення. Складність досудового розслідування порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами полягає у необхідності довести винність конкретної особи, а також розмежувати кримінальну дорожньо-транспортну пригоду від некримінальної. У зв'язку із цим органи досудового розслідування повинні сформувати комплекси слідчих дій та інших заходів, необхідних для встановлення істини у справі. Окремо мають бути пропрацьовані і типові слідчі ситуації, які можуть мати місце під час проведення окремих слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій.

Слідча ситуація № 1. Кримінальний правопорушник не постраждав, залишився на місці події та був затриманий. Особливості подальшого перебігу досудового розслідування: 1) під час огляду місця події особа,